

М.М. Дідик

ДНК-АНАЛІЗ ЯК МЕТОД КРИМІНАЛІСТИКИ У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Сучасна криміналістика базується на досягненнях у галузі хімії, математики, біології та інших природничих наук. Так, за конкретними кримінальними справами проводяться експертні дослідження з використанням інструментальних методів – атомного спектрального аналізу, молекулярної спектроскопії, газової хроматографії, рентгено-структурного, нейтронно-активаційного та інших аналізів [1].

Молекулярний аналіз дає відповідь на питання, з яких молекул складається досліджувана речовина. Це – газова хроматографія та хроматографія рідин високого тиску, хроматомас і молекулярна мас-спектрометрія, молекулярний спектральний аналіз. Перспективним сучасним методом, який широко використовується Інтерполом та криміналістичними лабораторіями світу, є ДНК аналіз.

У ДНК-ідентифікації виділяється два напрямки: перший – відповідність біологічних зразків, які знайдено на місці злочину і отримано від підозрюваного в скоєнні цього злочину; другий – встановлення спорідненості за характером ДНК (постійно використовується в цивільних справах встановлення батьківства) [2, 3]. Відбір біологічних зразків відбувається під час досудового слідства, але тільки згідно з постановою суду, де висхідним матеріалом для виділення ДНК є кров, сперма, слина, піт, волосся, кісткові тканини, або будь-які сліди, що містять хоч декілька клітин людини, з яких можливо виділити ДНК. Виділення ДНК і є першою стадією ДНК-експертизи. Вона базується на визначенні розмірів специфічних для кожної людини фрагментів ДНК.

Вперше аналіз ДНК в криміналістиці почали застосовувати англійці близько 20-ти років тому. На сучасному етапі Шотландія за допомогою цього методу розкриває понад 100 000 злочинів на рік. На думку фахівців, подальший розвиток досліджень ДНК відбувається так стрімко, що в найближчий час судово-медичні експерти будуть мати можливість за результатами генного аналізу відразу визначати зріст, вагу, колір очей і навіть риси обличчя людини.

На жаль, в Україні та багатьох країнах світу ДНК-аналіз не визначений законодавчим актом як обов'язковий для осіб, які відбувають покарання, заарештованих, а також підозрюваних.

В Англії існує законодавчий акт, згідно з яким усі заарештовані та особи, які підозрюються, зобов'язані проходити ДНК-аналіз. У найближчому майбутньому планується, що до бази даних буде входити близько третини населення віком від 16 до 30 років, які найбільш схильні до скоєння злочину. Керівники Шотландії вважають, що цілеспрямованим є створення ДНК-банку Великої Британії [4].

У ряді країн світу примусово відбирають ДНК-зразки в осіб, які вчинили злочин на сексуальному ґрунті.

В Україні при Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС (ДНДЕКЦ) створено лабораторію медико-біоло-

гічної експертизи, яка включає у коло своїх досліджень ДНК-аналіз і отримала Сертифікат Міжнародної асоціації судової медицини, а Центр зараховано до Європейської мережі кримінальних наукових установ. Одним із напрямків ДНДЕКЦ є створення банку даних злочинців вбивць-гвалтівників з метою профілактики цього злочину [5].

У США поліція Нью-Йорку запропонувала відбирати зразки ДНК від кожного заарештованого, що і викликало значну критику із боку мас-медіа.

У лютому 1999 р. міністром юстиції штату Огайо було запропоновано афроамериканцям здати ДНК-зразки у зв'язку з тим, що вони складають найбільшу етнічну групу. Починаючи з 1992 року, Департамент захисту (the Department of Defense (DOD) зібрав мільйони ДНК-зразків у солдатів та офіцерів збройних сил із наступним зберіганням їх до 50 років [6].

У 1994 р. був прийнятий акт ДНК-ідентифікації про впровадження ФБР програми під назвою «комбінована система індексів ДНК CODIS» (Combined DNA Index System), яка складається з 50 державних баз даних, об'єднаних однією централізованою системою комп'ютерів ФБР. На серпень 2001 року вона містить опис ДНК 600 000 вбивць та насильників з 36 країн світу. Так, завдяки цьому методу та баз даних вдалося розкрити 33 злочини, з яких найбільш давньою є справа 1968 року. До бази даних входять зразки з місць злочину та зразки невпізнаних людських трупів. Використання бази даних CODIS дає можливість порівняти зразки ДНК підозрюваного з ДНК, що були вилучені з місця злочину інших країн. Тому первинна мета CODIS – судове розслідування та ідентифікація, до якого входить набір 14 STR-локусів, які розташовані на різних хромосомах. В Європі розповсюджений набір ENFSI, до якого входять 9 локусів.

У вересні 2001 р. у штаті Луїзіана законом було дозволено здійснювати збір ДНК-інформації щодо заарештованих. Згідно із законом штату Масачусетс ДНК-зразки (крові) мають бути відібрані від будь-якого засудженого, але Верховний суд штату призупинив цей закон у зв'язку із необхідністю примусового відбору крові [7].

Таким чином, застосування ДНК-аналізу відкриває широкі можливості для людства, але у кожному випадку це може бути інструмент для аморальної дії та поведінки, тому створення банків даних ДНК-аналізу з метою ідентифікації та розслідування особи, що підозрюється у майбутніх злочинах, неприпустимо. У порівнянні з відбитками пальців, що дає нам змогу проведення обмеженої ідентифікації особи, ДНК-аналіз робить можливим визначити близько 4000 генетичних хвороб і схильність до захворювання на рак та інші летальні хвороби; інформує про етнічну приналежність людини, родинні стосунки та генеалогію.

Список літератури: 1. Книга криміналіста: Практичний посібник / О.І.Рошин, П.Д.Біленчук. К., 1995. 2. Рысков А.П., Гордон И.О. Полиморфизм ДНК и геномная дактилоскопия // Биотехнология. 1992. №3. 3. Mullis K.B., and Faloona F.A. Specific synthesis of DNA in vitro via a polymerase-catalyzed chain reaction // Methods Enzymol. 1987. V.155. 4. Editorial, DNA and civil liberties: In search of safeguards // The Seattle Times. 10/16/98. 5. Чепельська Т. Пані у міліцейському мундирі – володарка

нитки Аріадни // Іменем закону. № 50. 2002. 6. DNA TESTING ALCU Q & A // Last Updated. November 19, 2002. 7. Landry. Massachusetts. The CLU of Massachusetts' brief can be found on the ACLU's website. 1998.

Надійшла до редколегії 09.01.03

В.В. Дзундза

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ТА ІНШУ АНТИСУСПІЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗГІДНО З НОВИМ КК УКРАЇНИ

Проблема кримінально-правового захисту неповнолітніх є дуже важливою і складною для суспільства та держави. Вже давно відома певна залежність злочинності в цілому від злочинності неповнолітніх, оскільки остання є по суті джерелом і резервом усієї злочинності, яка на цей момент набула загрозливого розмаху. Щоб не дати злочинності й далі активізуватися, необхідно звернути особливу увагу на злочинність неповнолітніх, попередження та припинення будь-яких негативних впливів на неповнолітніх, серед яких одним з найсуттєвіших є такий негативний вплив як втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антисуспільну діяльність.

Питанням кримінальної відповідальності за втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антисуспільну діяльність були присвячені роботи М.М. Биргеу, Ф.Г. Бурчака, І.М. Даньшина, О.М. Костенка, Л.М. Кривоченко, І.П. Лановенка, В.К. Негоденка, Н.С. Юзікової, С.С. Яценка. Роботи цих авторів мають велике наукове і практичне значення. Проте у новий Кримінальний кодекс України було внесено цілу низку нових положень стосовно кримінально-правового захисту неповнолітніх, що потребує і нових наукових досліджень. Висвітленню цих нових положень і присвячена зазначена праця.

За втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антисуспільну діяльність передбачена в КК України відповідальність не тільки у загальній нормі (ст.304 КК), але й у низці спеціальних норм, які можливо поділити на норми, що встановлюють відповідальність за пряме втягнення и непряме. У свою чергу, пряме і непряме втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антисуспільну діяльність можна поділити на втягнення, передбачене в основному складі злочину, і втягнення, передбачене як кваліфікуюча ознака складу.

В основному складі за пряме втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антисуспільну діяльність КК України передбачає відповідальність у наступних статтях: ст.304 (втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, азартними іграми); ст.323 (спонукання неповнолітніх до застосування допінгу); ст.324 (схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів).

Пряме втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антисуспільну діяльність як кваліфікуюча ознака передбачене у відповідних частинах наступних статей КК: ч.2 ст.181 (посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів,